

18. évig). Tehát úgy látszik, a szerző egységes iskolarendszere mellett is ott volnánk, a hol most a mi polgár-, reál- és gymnasiumi iskoláinkkal, és az ő háromágu «Erweiterungsschule»-ja is aligha tudna elérni, a mit tervezője annyira szeretne, t. i., hogy «az az áldatlan különbség gazdag és szegény között kiküszöböltessék e világból». A szakiskolának feladata volna pedig megadni mindenkinek a szakszerű elméleti és gyakorlati kiképzést jövő hivatására, legyen ez akár a mesterember, akár a kereskedő, akár pedig a hivatalnok, tudós vagy művész pályája. — De tagadhatatlanul van a szerző pozitív javaslatai között egynéhány, mely, ha nem is egészen új, nem épen kicsinylendő. Hogy pl. mindenkinek különbség nélkül okvetetlenül át kell menni mind a három iskolaszakaszon, az alap-, az ismeretbővítő és a végiskolán, és hogy mind a három fokon nemcsak kötelező, hanem ingyenes is legyen a tanítás: e gondolat, ha egyelőre utopistikus is, mindenestre jelentős.

Kellemetlenné teszi a füzetet, hogy javaslatait lépten-nyomon igen zavaros socialistikus és antimonarchikus megjegyzések kísérik, melyek ily mondásban culminálnak: «a jövő állama vagy sociális lesz, vagy nem lesz.» Egyébiránt ez a füzet meglehetősen tarka vegyüléke mindennemű meg nem emésztett modern gondolatelyemnek: van benne egy csepp socialdemokratáság, egy csepp rosszul alkalmazott darvinismus, sőt egy csepp nitscheismus is stb. A ki nem sajnálja idejét tőle, hogy a németországi iskolaügyi «Zukunftsmusik»-nak egy nem épen szép melodiájú darabjával megismerkedjék, annak figyelmébe ajánlom a könyvecskét. De sokat okulni nem fog belőle.

WALDAPFEL JÁNOS.

VEGYESEK.

— A tanulók előadóképessége ügyében a vallás és közokt. miniszter úr a következő rendeletet intézte a tanker. főigazgatókhoz: A tankerületi főigazgatóknak, miniszteri biztosoknak és kormányképviselőknek a középiskolai érettségi vizsgálatokról szóló jelentéseiben gyakran ismétlődik az a panasz, hogy a vizsgálatra álló ifjak nem rendelkeznek az előadóképességnek azon mértékével, melyet ily korban levő tanulóktól nyolcz évi középiskolai tanulmány után méltán lehetne várni.

E panasznak alapos voltáról több középiskola érettségi vizsgálatain személyesen győződtem meg, sajnosan tapasztalva, hogy az ifjak egy része a még oly tudatosná vált ismeret-anyagot kellő formában és értelmes elrendezéssel előadni nem képes. A gondolatoknak és szavaknak szűk-ségtelen ismétlése, az eszmemenetnek felesleges kitérésekkel való félbe-

szakítása, a mondatszerkesztés és kifejezésmód formátlansága, sőt helytelensége, lassú, vontatott előadás, szaggatott és nehézkes beszédmód, az értelmi hangsúly elhanyagolása s más hasonló jelenségek ifjaink feleleteiben saját tapasztalásom szerint is, gyakoriak. Hogy e hibák a tanulók értelmi fejlettségének fokát a hallgató előtt homályban hagyhatják, sőt az egész vizsgálat képét kuszálttá tehetik, bizonyításra nem szorúl.

Ha okait keresem az előadóképesség e fogyatékoságának, azt különösen két körülménynek kell tulajdonítanom.

Egyik helytelen kérdezési mód magán az érettségi vizsgálaton. Már hivatali elődöm 1891. évi április hó 11-én 52348/90. sz. a kelt rendeletében utalt a kormányképviselők és ministeri biztosok értekezletén tett egyértelmű nyilatkozatokra, melyek szerint kevés oly tanár van, kik a szóbeli érettségi vizsgálaton meg tudnák őrizni a tanulóval szemben a nyugodt megfigyelő állását. «Folytonosan istápolják, útbaigazítják, aprólékos és közbevetett kérdésekkel segítik a felelőt, a mi egyrészt nem egyeztethető össze az érettségi vizsgálat ama feladatával, hogy a tanuló gondolkodó és előadóképessége lehetőleg magára hagyatva érvényesítse magát, másrészt pedig teljesen lehetlenné teszi azt, hogy a feleletről, mint egészről, tiszta képet alkothasson a vizsgáló bizottság. Az ügynevezett szájbaadásnak ez a mi nálunk nagyon elharapódzott módja tehát mindenütt a lehető szűk korlátok közzé szorítandó.» E szavak megfelelnek saját tapasztalataimnak is, azért a főigazgatóság útján a magam részéről is felhivom a vizsgáló bizottságok tagjait, hogy amennyire csak lehetséges, tartózkodjanak a kérdések elaprózásától, s általában oktató személyiségek előtérbe helyezésétől. Az érettségi vizsgálaton már nem lehet, helye a gyámkodó vezetésnek, minek rendes követkevénye, hogy a tanuló feleleteit folyton félbeszakító tanár a tanulónak egyhuzamban való előadását felszínre se engedi jutni.

Ámde a fenforgó bajgyökerei nemcsak az érettségi vizsgálati eljárásba, hanem az egész középiskolai tanfolyam tanítói eljárásába nyúlnak vissza. Amidőn ugyanis Utasításaink szakítottak a régi iskola közlő módszerével s helyébe a közös tanítást, a közös foglalkozást a tanár és tanítvány együttes munkásságát tették, nyilván nem lehetett céljok utját vágni az előadóképesség kellő érvényesülésének; sőt ellenkezőleg megkivánják, hogy e képesség fejlesztésére különös súly helyeztessék. «Minden tantárgy új körében» — mondják gymnásiumi Utasításaink — «gond fordítandó arra, hogy a növendékek élő szóban helyes és izléses kifejezéshez szokjanak. Nem a tankönyv szavainak szó szerint való elmondása adhatja igaz mértékét a növendék értelmességének, hanem a kellő megbeszélés és megmagyarázás folytán szerzett ismeretének szabad közlése, korának és fejlődése fokának megfelelő önállóságot tanusító szabad előadása.»

Az érettségi vizsgálatokon tapasztalt nehézkessége és hiányossága a tanulók előadó képességének, jele annak, hogy vannak tanáraink, kik nem követve az Utasításoknak idevágó figyelmeztetéseit, a kérdező tanítás mellett elmulasztják azt a számos alkalmat, melyeket a már megmagyarázott és feldolgozott anyagnak áttekintő összefoglalása az összefüggő előadás és elbeszélés gyakorlására nyújthat. Az összes nyelvek és irodalmak tanárainak minden egyes olvasmány, sőt az olvasmánynak minden szakasza után módjukban van a tartalom szabatos és kerekded elmondását megkívánni tanítványaiktól s a tapasztalat megmutatta, hogy a kellőleg megvilágított és feldolgozott olvasmányoknak a tartalmi reproductiója a gondolati összefüggés megszilárdításán kívül nagyon becses eszköze a jó előadás gyakorlásának. Hasonlóan alkalmas e célra a történelem, melynek narratív természete önként ráutal a tankönyv szövegéhez nem tapadó, szabad előadásra; nemkülönb a természet tudományok melyek feltéve, hogy az előzetes szemléltetés és kísérlet nem hiányzanak, igen jó szolgálatot tehetnek az előadóképeség fejlesztésére, a midőn a tanuló a már megfigyelt jelenséget vagy természeti tárgyat saját szavaival leírja. Végül, az önképző körök egyik fontos feladatának tekintem, hogy a tanulókat fokozatosan bevezessék a szabad előadásba és általában bátor fellépésre szoktassák őket.

Felhivom a főigazgatóságot, utasítsa a tanárkerületében levő középiskolák tanári testületeit, hogy a megjelölt szempontokat tanításuk gyakorlatában figyelembe véve a tananyag egyes részeinek közös feldolgozása után, illő alkalommal, mindenkor engedjenek helyet és módot a tanulóknak szabad előadásának is, mely képességnek nemcsak pædagogiai szempontból tulajdonítok nagy fontosságot, hanem azért is, mert a közélet mindazon ágaiban, a hol a középiskolákból kikerült ifjak majdan működni hivatva lesznek, a szabad előadás képessége az egyéni meggyőződés kellő érvényesülésének egyik lényeges feltétele.

Felhivom a főigazgatóságot arra is, hogy nemcsak az érettségi vizsgálatokról adandó jelentéseiben, hanem az iskolák meglátogatásáról és megvizsgálásáról szóló jelentéseiben is tegye meg mindannyiszor abbéli észrevételeit, vajjon jelen intelem megtermette-e gyümölcsét, vagy legalább várható-e rövid időn fokról-fokra emelkedéssel az általam kívánt siker elérése.

Budapest, 1895. évi október hó 8-ikán

Wlassics Gyula.

— Az iskolakönyvek bírálata és engedélyezése. (Értekezlet a közoktatási miniszteriumban.)

A közoktatási tanács új szervezeti szabályzatában, az iskolai könyvek bírálata tudvalevőleg kivétellett a tanács hatásköréből. Minthogy az új szervezeti szabályzat valószínűleg már január elsején életbe lép, sür-

gőssé vált intézkedni, mi történnék ezentul az iskolakönyvekkel. E kérdésben hivatott össze a miniszter értekezletet, mely október 22-ikén tartott meg.

Részt vettek a miniszter elnöklése alatt az értekezletben, a miniszterium részéről: Zsilinszky Mihály államtitkár, Klamarik János miniszteri tanácsos, Szmracsányi osztálytanácsos, Fináczy igazgató és mint az értekezlet jegyzője, Hoffmann miniszteri titkár, Beóthy Zsolt, Heinrich Gusztáv, Pauer Imre, Kármán Mór, Bokor József, Erődi Béla, Verédi Károly, Sebestyén Gyula, Papp G. képviselő, Szuppán, Lengyel, Trajtler igazgatók, Alexander Bernát.

A miniszter megnyitván az értekezletet, röviden válaszolja a föltett kérdéseket, figyelmeztet arra is, hogy az iskolai könyvek ellen stíl, valamint módszer szempontjából is sok jogos panasz merül föl, és kéri az értekezletet, hogy esetleg erre a szempontra is kiterjesszkedjenek. Kívánja, hogy a diskusszióknak teljesen szabad tere legyen.

Hoffmann Lajos, mint az értekezlet jegyzője válaszolja a kérdés historikumát. Egyszersmind különböző módosításokat javasolt a mostani eljárás javítására. Ezek közt a legfontosabb, hogy a két bíráló mellett előadó is legyen, a szerző ellenvéleményét is hallgassák meg, az előadói jelentés közlendő stb. A fővárosi kiadók nevében a Franklin-Társulat beadványt intézett a miniszteriumhoz, hogy a hivatalos bírálás és engedélyezés maradjon meg.

Beóthy Zsolt kijelenti, hogy csak a középiskolai könyvek kérdésére kíván szorítkozni. Nemcsak politikai és erkölcsi, de pædagogiai és didaktikai okokból is fentartandó a kormánynak ama joga, hogy rossz iskolai könyveket eltilthasson. Az üzleti verseny, mely már is óriási, ha minden korlát lebontatik, veszedelmes az iskolára. De nemcsak a közökt. tanácsot, hanem általában minden testületet alkalmatlannak tart ily bírálat végzésére. Bírálat nem végezhető a kollégium utján, mert akkor senki sem érzi a felelősséget. A kollégium nem ad tekintélyt a bírálatnak, esetleg még lerontja. Az egyedüli helyes út a teljes nyilvánosság és a személyes felelősség elvének alkalmazása. A kormány végeztesse a bírálatot megbizott szakembereivel, kiknek bírálata, névaláírással közzéteendő. A bírálatok tisztességesen honorálandók, mert most minden privát kiadó többet fizet a tankönyvek előzetes bírálatáért, mint a kormány. Az iskolai könyvüzlet, a legvirágzóbb, a legtöbb visszaélésre alkalmas szolgáltató üzlet, nem fogja megérezni a több kiadást.

Wlassics Gyula miniszter megjegyzi, hogy e testületi bírálat kérdése elintézettnek tekinthető. Semmi esetre sem fogja testülettel bírálatni a könyveket. A személyes felelősség és teljes nyilvánosság eleve az ő elve is. Erre a Hivatalos Közlöny tervezett átalakítása módot fog szolgáltatni.

Heinrich Gusztáv, a hivatalos iskolai könyvbírálat híve. Iskolai könyveink most is rosszak és nagyon jellemző, hogy a legrosszabbak a legelterjedtebbek is. A hivatalos bírálat az egyedüli eszköz, mely iskolai könyvirodalmunk javítását lehetővé teszi. Gyarló könyvek azért ezentul is lesznek, de kiadásról-kiadásra javulni fognak. Nálunk az irodalmi kritika nem jöhet tekintetbe, mert ha nem akarjuk ámitani magunkat ki kell mondani, hogy Magyarországon semmiféle folyóirat nem közölhet komoly kritikát, legfeljebb a Budapesti Szemle. A kormánynak legyenek állandó szakemberei, kiknek kiadja az iskolai könyveket bírálatra. Egyszermind a kormány gondoskodik a bírálatok közzétételéről. Elvető bírálat döntés előtt közlendő a szerzővel. De általános iskolai könyvrevízióra is szükség van, hogy az elavult könyveket ki lehessen selejtezni.

Alexander Bernát nem barátja a mostani preventív bírálatnak, Az eddigi módszer nem akadályozza meg a rossz könyvek engedélyezését és nem biztosítja a jó könyvek elterjedését. De igenis megakadályozza a szabad versenyt, úgy, hogy a nagy könyvkiadók monopolizálják az iskolai könyvek kiadását. Most egy iskolai könyv kiadása nagy rizikó, mely a nagy kiadókra nézve csekélyebb. Számos tanár nem ír iskolai könyvet, mert nem akarja magát a mostani cenzura-rendszernek alávetni. A közökt. tanács nagy szolgálatot tett az iskolai könyvek irodalmának, de most más viszonyok vannak. Az irodalmi kritika talán ép azért nem virágozik föl, mert a tanács bírálata fölöslegessé tesz minden kritikát. Egyelőre átmenetül a kormány tartsa meg a rossz iskolai könyv eltiltásának jogát. A mely tanár új könyvet akar behozni, alaposan okadatolt beadványban fejtse ki a használt könyv hibáit, az újnak jó oldalait. Ezt a beadványt vizsgáltsa meg a kormány bizalmas szakembereivel. Így elejét vehetni a sűrű megokolatlan tankönyvváltozásnak s mégis szabadabb mozgást biztosítunk a tanártestületeknek.

Klamarik János kijelenti, hogy az utolsó évben 1·1% volt az iskolai könyvek változtatásának aránya. Az autonóm intézetek természetesen nincsenek beszámítva.

Wlassics Gyula miniszter kijelenti, hogy ezentul az autonóm intézetekkel kötendő szerződésekből az iskolai könyvekre nézve is lesz gondoskodás.

Kármán Mór. A miniszteriumnak nem lehet feladata, hogy az iskolai könyvek irodalmi bírálatát pótolja. Tudomást kell szereznie, hogy miféle könyveket használnak, megóvni a mostani színvonalat, jó tanácsokkal szolgálni a továbbfejlesztés céljából, de nem szabad tovább mennie. Általános engedélyezésről nem lehet szó, mert nemzetiségi vidéken nem alkalmas az a könyv, mely magyar vidékek számára készült. A legfontosabb, hogy elvi alapon figyelemmel kísérje az iskolai könyvek iro-

dalmának fejlődését, a közokt. tanács által időszakonként revíziót eszközöltet, összefüggő jelentések alapján, nem épen, hogy könyveket eltiltson, hanem, hogy utmutatással szolgáljon. Hasonló intézkedések teendők a népiskolával.

Fináczy Ernő a népiskolai könyvek hivatalos bírálatának megtartása mellett szól. A középiskolánál másképp állanak a dolgok. 1. A középiskolai könyveket Thun óta bírálják, bizonyos tradíció fejlődött ki, a népiskolaiakat csak nemrég; 2. a középiskolai könyvek száma aránylag csekély s könnyen áttekinthető, népiskolai van tömérdek; 3. a középiskolai tervhez vannak részletes utasítások, a népiskolaihoz nincsenek; a korszakos gymnasiumi utasítások már 15 év óta vannak érvényben s megkönnyítik az iskolai könyvek írását; 4. a középiskolai könyvek megválasztásánál szakemberek döntenek, a népiskolaiaknál nem mindig.

Pauer Imre figyelmeztet a középiskolai törvény szövegére, mely a szabad verseny behozatalát kizárja. Az iskolai könyv bírálat alá vétessék, ha valamely intézet engedélyezését kéri, s az engedélyezés csakis arra, az intézetre szóljon. Az illető fölterjesztés a főigazgató elnöklése alatt tartandó ülésen határozottassék el. A miniszterium egyetlen egy szakemberét bizza azután meg az illető fölterjesztés megvizsgálásával.

Rövid ehhez fűződő eszmecsere után, melyben Alexander, Heinrich, Beóthy, Kármán vettek részt, a miniszter kijelenei, hogy szimpatizál a Pauer-Alexander előadta módozattal. Egyszersmind azt az óhaját fejezi ki, hogy a mostani iskolai könyvek statisztikája alkotó része legyen a minisztéri jelentéseknek.

Szuppan Vilmos szerint kötelessége a kormánynak megvédeni az iskolákat a rossz könyvek ellen. Csakhogy a bírálat és engedélyezés fenntartása mellett a népiskolákat illetőleg egészen más alapra kell helyezkedni, mint a középiskoláknál, mivel itt egészen más viszonyok vannak. Véleménye szerint a népiskolai könyvek ügye egyáltalában ferde irányban halad. Anomália, hogy a tankönyvek itt nem a tényleges viszonyok szemmel tartásával készülnek. Hunyadmegyében, oláh ajku gyermekek kezében azokat az olvasókönyveket találta, melyek a főváros viszonyaihoz, az itteni magyarul beszélő gyermekek számára vannak írva. A különféle vidékek számára, speciális viszonyaik szemmel tartásával készített könyveket kíván, ezek szerkesztésébe és megválasztásába be kell vonni a megyei tanítói testületeket. A népoktatási intézetek némely faja, pl. a tanítóképzők, egyáltalában nekik való tankönyvek híjjával vannak. Az állami iskolákban az állam által kiadott könyveket használják. Csatlakozik Beóthy-Henrich nézeteihez.

Wlassics Gyula miniszter Szuppán egyik megjegyzésére azt feleli, hogy ő decentralizálni akarja bizonyos korlátokon belül az adminisztr-

rációt, bizalommal kíván lenni a főigazgatókhoz és testületekhez, de ha e bizalmában csalódnék, ha a testületek valamely kollega kedvéért az ügyet károsítanák, akkor a tanárság baját fizetésemelésekkel nem lehetne javítani.

Verédy Károly a népiskolákra azt kívánja, hogy állami iskolákban ezentul csak állami könyveket szabad legyen használni. Az approbáció rendszere mellett van.

Lengyel S. némi módosítással Pauer-Alexander nézetét fogadja el.

Bokor József szerint kell bírálát, még pedig arra irányuló, hogy a tankönyv megfelel-e a tantervnek. Nem ellensége a kollégiumi bírálathoz. Rábizná a középiskolai könyvek bírálathoz a tanargyűlésre, a népiskolai könyveket a néptanítók országos bizottságára. Ha ezt nem fogadják el, Pauer nézetéhez csatlakozik, de a népoktatásra nézve az általában engedélyezés mellett van.

Tirajtler Károly is a népiskolai könyvek preventív bírálathoz kívánja.

Wlassics Gyula bezárja a tanácskozást. Nagy s kiegyenlíthetetlen eltérését a két fölmerült nézetcsoporthoz között nem lát. Nyilvánvaló azonban, hogy a népiskolai könyvekre nézve külön szempontok figyelembevétele szükséges. Fölkéri Pauer, Alexander és Verédy értekezleti tagokat, hogy konkrét javaslatot készítsenek, s ennek elkészülte után az értekezletet újra össze fogja hívni.

— **A Néptanítók Lapjának átalakítása** ügyében is értekezletet hívott össze *Wlassics* miniszter október 26-ikára. A miniszter olyan lapot szeretne csinálni a Néptanítók Lapjából, hogy szívesen olvassák, türelmetlenül várják. Most alig olvassák. Azt tartja, hogy a szerkesztés külön egész embert kíván. A sok felmerült véleményből csak a fontosakat említjük. Helyesen mutatott rá *Bokor József*, hogy az új lap szellemi kapocs legyen a tanítók közt, de a miniszterium törekvéseiről is tájékoztassa őket. *Beöthy Zolt* helyesen hangsúlyozta az általános ismeretterjesztés szükségét, azonban, ha nem csalódnunk, ezt úgy kell érteni, hogy nem encyclopædikus ismeretekről legyen szó, hanem az iskola, bel- és külföldi tanügy körébe vágó tájékoztatásokról. *König Gyula* helyesen hibáztatta a doctinaire hangot az ily közlönyben. Nyilatkozatát azóta sokan félre értették, abból az egy mondasából kivácsolva fegyvert: «neveljük a néptanítót, de úgy, hogy ne vegye észre.» Sokan a néptanító műveltségének kicsinylését látták e nyilatkozatban. Pedig ez elvnek általános pszichologiai alapja van és mindenre érvényes. Még a gyermek sem szereti a moralizáló tanítást; felnőttek annál kevésbé hajlandók magukat folytonosan taníttatni. A szellemi táplálék

izetlen, ha a szellem sava hiányzik belőle. «Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.» — El kellett ezt mondanunk, mert nálunk egy-egy félreértett nyilatkozatnak az ügy vallja kárát. *Molnár Viktor* a tanító családjának szellemi szükségleteit is hangsúlyozza, s meséket is kíván. Azt hisszük ez túlmegy a lehetőségen. Elég, ha az új lap a házi nevelés dolgaival a tanító feleségének is megnyeri az érdeklődését. *Egy* lap a tanító egész családjának nem elég. Helyeseljük *Szuppán Vilmos* kívánságát, hogy a lap két hetenként nagyobb terjedelemben jelenjék meg s összefoglaló visszapillantásokat közöljön a lefolyt időszak fontosabb eseményeiről.

A tanácskozás eredményét és a jogos kívánságokat világosan és meggyőzőleg foglalta össze végül maga a miniszter: «Az értekezlet egyet értett abban, hogy a hivatalos lap ne egyesíttessék a Néptanítók Lapjával. A hivatalos közlöny legyen rendeletek tára és széles alapra legyen fektetve. A Néptanítók Lapja czím a tradíció kedvéért is fentartandó. Benne a rendeletek is földolgozva jelenjenek meg. De a közélet, politika eseményeiről is legyen szó, a pártpolitika kizárásával. Kérdések és feleletek rovata is adandó. A lap szerkesztése ne legyen mellékfoglalkozás: írói vénájú egész embert kíván».

Részünkről még egy pár kívánságot fejezünk ki a lap új életére nézve: 1. azt szeretnők, ha a Néptanítók Lapja egyrészt igazi tanácsadója lenne a tanítóknak, különösen a kik nagyobb szellemi központoktól távolabb esnek; 2. hogy a vidéki tanító-egyesületek működését figyelemmel kísérje és eredményeiket összefoglalólag ismertesse; 3. hogy módszeres közleményeket adjon, melyek a régibb iskoláju tanítóval is megismertessék az újabb eljárás módokat s mintegy a német Lehrproben und Lehrgänge mintájára a tananyagnak különböző szempontból való feldolgozására is útmutatást nyújtsanak.

— **A II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus összes üléseinek tételei.** (Az elnöki bizottság által kiküldött albizottság javaslatai.)

I. Tétel. Az egységes nemzeti közoktatás. E tétel keretében tárgyalatnának általánosságban a különböző köznevelési intézetek tanulmányi és közigazgatási tekintetben, a köznevelési intézeteknek egymással és a szakiskolákkal való szerves összefüggése; különösen pedig a népnevelési törvény revisiójának alapelvei, a középiskola törvény revisiójának alapelvei, kapcsolatban az egységes középiskolai kérdéssel, a szakoktatásnak lehetőleg egységes pædagogiai elvek szerint a szociális igényeknek megfelelő tervszerű fejlesztése, a felsőbb oktatási intézetek kapcsolatba hozása, az egyetemek szaporításának és az egyetemi oktatás

nagyobb nyilvánosságának ügye, a nőnevelés alapkérdései kapcsolatban a nők foglalkozási körének kibővítésével s végre az összes köznevelő intézetek tanítói és tanárai képzésének alapelvei.

II. Tétel. Állam és iskola. Társadalom és iskola. E tétel keretében tárgyalatnék általánosságban: az állami befolyás emelésének ügye és a társadalom és iskola egymáshoz való viszonya és egymásra való kölcsönhatása; különösen pedig az iskolák egységes felügyeletének, a szakfelügyelet és az iskolák vezetésének ügye, az autonom iskolai hatóságoknak és az államkormányának viszonya, az iskolaügy haladásának biztosítására szolgáló intézmények (közokt. tanács, szaksajtó, egyesületek, testületek), a közoktatás kiterjesztésére szolgáló intézmények (szabad lyceum, university exténsión, munkásoktatás, népkönyvtárak, népházak) a tanárok és tanítók egységes szolgálati viszonyának ügye, a tanárok és tanítók társadalmi állásának emelésére irányuló intézkedések.

Indítvány a tanítószövetség, a tanítók háza és az egységes tanítói einevezés ügyében.

III. Tétel. Az iskola belső életének szervezete. E tétel keretében tárgyalatnék általánosságban: az iskolai tudományos oktatás, a testi, az erkölcsi és hazafias nevelés főbb elvei, a tanítás koncentrációjának ügye, az erkölcsi nevelés a tanítással és az iskolai élet egyéb momentumaival kapcsolatban; különösen pedig: Az internatusok ügye, a testi nevelés, az iskolai és nemzeti ünnepélyek, a kirándulások, különösen az iskolai és hazafias nevelés szolgálatában.

— **Valami a Milléniumra.** A Rájner-féle Tanári Névkönyv adatai a tömeges személyváltozások miatt ma már jórészt avultak s így ezen egyébként megjelenésekor jól használható útmutató a milléniumi évében teljesen idejét multá. Nem gondolják az illetékes körök, hogy az ezredéves alkalom megérdemelné a középiskolai tanárság jelenlegi állapotának emlékezetes megrögzítését. A nélkül, hogy részletekbe bocsátkoznám csak arra utalok, hogy eszmém szerint a tanárok rövid életrajzát s irodalmi működésüknek összefoglalását is fel kellene tüntetni. Bár az idő rövid, a minisztérium közvetítésével az anyagot hivatalos úton alig néhány hét alatt össze lehet gyűjteni; a feldolgozás jórészt gépies munka lévén vállalkozó szerkesztőben sem lesz hiány, úgyszintén kiadóban sem, ha a tanügyi kormány minden intézet igazgatósága és tanári könyvtára részére legalább egy-egy példány beszerzését teszi kötelezővé.

Egy másik dologra, mely maradandóan bizonyítaná, hogy ezen év után a középiskolai tanárság szabályozott és önálló szervezettel és törvényekkel bíró testületet képez — a *Szolgálati Pragmatikára* azonban még csak gondolni sem merek.

kf.

— A német philologusok és tanférflak 43. gyűlése Kölnben. Szept. 25—29 napjain tartották a német philologusok és tanférflak gyűlésüket Kölnben. A gyűlésen több mint ezren jelentek meg s ezek között sokan Ausztriából. Az érdeklődés, melylyel a német tanügyi viszonyokat s azoknak alakulását kísérnünk kell, igazolhatja hogy addig is, míg a gyűlésen felolvasott értekezések kötetbe összegyűjtve megjelennek, az Allg. Zeit. mellékletében, (227. 228. 230) megjelent tudósítás nyomán közöljük röviden az ülés lefolyását. A gyűlés elnöke a kölni gymnasium igazgatója dr. *Jäger Oszkár* volt, a ki megnyitó beszédében pártatlanul s objective tekintett vissza arra a mozgalomra, mely Németországban néhány évvel ezelőtt a classicus nyelvek tanítása ellen megindult. Beszédéből, mint általános érdekűeket, közöljük a következőket: «Ha nem tévedek, azon erős mozgalomban, melyet Németországban a latin és a görög nyelv ellen indítottak, némi csend állott be azon engedmények folytán, melyeket a porosz kormány a classicus nyelvellenes iránynak tett. A latin nyelv nélküli reáliskolának felvirágzása, melyet mi mindig óhajtottunk, s melyet most örömmel látunk, csillapítólag hat s az úgynevezett reform vagy egységes iskolával tett kísérlet, melynek eredménye felett észszerűleg csak egy, vagy két évtized múlva szólhatunk, türelemre int. Meg kell ragadnunk ezt a viszonylag kedvező időt, hogy azon okoknak, melyekkel mi a classicus nyelveket véstük s a melyek közül egyetlen egyet sem czáfoltak meg, újra nagyobb figyelmet szerezzünk s a sok alaku dilettantismust visszaszorítsuk. Az iskoláért folytatott küzdelem nem szűnik meg, mert erősek azok a hatalmak, melyek saját érdekükben az iskolát kezeikbe s uralmuk alá akarják vonni. Mi azonban, kik nem akarjuk azt, hogy valamely párt rendelkezék az ifjúság felett, hanem, hogy az ifjúság saját maga rendelkezék magával és maga tanuljon vizsgálódni, az igazságot s a vezető irányt életében megtalálni, mi nem térhetünk ki a küzdelem elől. Már ezen gyűlés is mutathatja, hogy az egyetemnek és gymnasiumnak közös érdeket kell védeniök. Ez a gondolat keltette életre a filologus gyűléseket s adta nevüket. Nem akarok szemrehányásokat tenni, de azzal a nyíltsággal, melylyel a tudomány és nevelés emberei tartoznak, ki kell mondanom, hogy az akadémiai filológiának nyomatékosabban kell ezen harcra bonyulni, mind eddig tette. A második, amit tennünk kell az, hogy nem szabad az ideál elérése felé vezető uton csüggednünk. Mi az a *lóγος*, a melynek a filologusok szolgálatába állanak? Nem más, mint a világ-átalakító istenige, melynek szolgálunk, s melynek nyomait az emberi nyelv szellemében, ennek fejlődésében felkeressük, s melynek működése iránt az érzést és értelmet élesíteni akarjuk. Ezen állásontról nem térít le bennünket a kicsinyességnek az a vádja sem, melyet most oly gyakran hangoztatnak ellenünk. Könnyű csúfolódni, de a kicsinyen s az

egyesen küzdi fel az ember magát arra a magaslatra, hol a nagyot fel-fogni képes. Egy harmadik az ideálhoz való ragaszkodás mellett az a tudat, hogy a magasabb oktatás is praktikus czélt követ, azt a czélt t. i. a melyre Bismark gondolt, midőn ez év április 8-ikán a német nemzetnek több téren más nemzetek felett kiválóságát a magasabb iskolákban gyakorolt imponderabiliáknak tulajdonította. Utolsó, de nem legcsekélyebb pont, a saját ügyünkben való hit, melyet a classicai képzés képviselőinek folytatandó küzdelemben meg kell őrizniök». Ha azon támadásokra gondolnunk, melyeknek a humanistikus gymnasium az utóbbi időben ki volt téve s a melyeknek a porosz iskolareform igazat látszék adni, nem tagadhatjuk, hogy Jäger mint a classicus nevelés egyik neves képviselője nem tehetett másként, minthogy e mozgalomra reflektáljon; hogy azonban Jäger a többi szakok nevelő hatását nem vonta kétségbe s a gymnasiumnak nem akar úgy szólva monopoliumot tulajdonítani, az kitetszik a latin nyelv nélküli reáliskolára tett megjegyzéseiből, melynek felvirágzását, mint ő maga mondja, mindig kívánta s most örömmel látja. A többi szakok képviselői közül azonban néhányan mégis sértve érezték magukat s úgy az új nyelvek osztályában, mint a számtan-természettani osztályban resolútiót hoztak, mely szerint nem csak a classicai nyelvek, hanem minden egyes tanítási ág hivatva van a tanulót szellemileg s jellemileg kiképezni úgy, hogy az mint vezető állásban levő férfiú az emberi élet minden terén az ideális javakért is lelkesüléssel tudjon küzdeni: Midőn az utolsó ülésen a resolútiót az új nyelvi osztály elnöke felolvasta, Jäger igazgató kinyilatkoztatta, hogy ő annak tartalmával, a mennyiben az a különböző szakok értékét hangsúlyozta teljes szívvvel egyetért, egyébként egyáltalán nincs szándéka abból, amit mondott, valamit visszavonni, mert nem hiszi, hogy szavaiban valami volna, ami által a többi szakok képviselői magukat sértve érezhetnék. Ha azonban ez mégis úgy volna, úgy a kérdéses kifejezéseket nyíltan és ünnepélyesen visszavonja. Az a meleg tetszés nyilvánítás, melylyel az egész gyűlés e nyilatkozatot kísérte, eléggé mutatta, hogy a gyűlés elnökében feltétlen bizalmát helyezi. Érdekes volt *Deiters* titkos tanácsosnak nyilatkozata, ki a miniszter megbízásából kijelentette, hogy a gymnasium felsőbb osztályaiban egy hetedik latin órának újra behozása kilátásba van helyezve; mert a jelenlegi óra számnál az ó-classica oktatásnak czélja, amint bebizonyosodott csak nehezen és hiányosan érhető el; kijelentette továbbá, hogy a miniszter levonja azon következményeket is, melyek ebből a reál-gymnasiumokat illetőleg levonandók lesznek s harmadszor, hogy a legfelsőbb osztályú tanulók ismereteiben az ó-kori történetet illetőleg oly hiányok mutatkoznak, hogy az eddig megtiltott repetitiók újra behozandóknak látszanak. — *Ziegler Teobald* bécsi csészettanár Strassburgban, tartott az üdvözlő beszédek elhangzása után

előadást, melyben a bölcészet helyét a gymnásiumi oktatás keretében tárgyalta. Előadó azon nézetnek adott kifejezést, hogy a filozófiában, mint különös szakban, az oktatás nem kívánatos, azonban nélkülözhetetlen követelmény az, hogy minden felsőbb osztályban tanító tanár a filozófiát értse, s arra törekedjék, hogy szakoktatását bölcészeti fölfogással áthatva, nyújtsa a növendéknek. — A szakosztályok felolvasásai közül (a felolvasások legnagyobb részét, úgy a nyilvános üléseken mint a szakosztályi üléseken specificus tudományos témák legtöbbszörre a klasszikai irodalom és történetből véve képezték) általánosabb érdekű Münchennek a felolvasása «kormozgalmak és tanügyi kérdésekről». A nyilvános nevelés ügye — mondja Münch — nem mehet előre, hacsak a tanférfinak tekintete nem marad nyitva az élet jelenségei előtt, melyek őt környezik s a melyek között állanak tanítványai is. Természetes, hogy a korszellem nem minden fuvallatára kell meghajolnia, ellenkezőleg sokszor az a feladata, hogy a jelen hatalmas árja ellenében megálljon. De feladata nem oly könnyű, mintha csak az volna a kérdés, hogy a változót és levőt hagyja a figyelmen kívül. Nem minden szem előtt tűnik fel egyformán a jelen képe; az egyik látja azt, ami a másiknak kikerülte figyelmét; az egyik inkább látja az egyes dolgoknak hátrányos oldalát, mint a másik s általában sokkal könnyebb a szétmálló régít, mint a levő újat felfedezni. A mi századunkat a folyton haladó külső kultúra századának nevezhetjük. Az ipar és forgalom terén látható nagy haladások hatása egyuttal az egyesek életmódjának gyorsítására vezet s ezen gyorsított életmód nemcsak a külső és nyilvános, hanem a magán életben is mutatkozik. Az ingerek gyorsabban következnek egymás után s ezzel együtt növekszik az újabb ingerek iránti szükségérzet is. Az egész belső élet mintegy folyó állapotban van; a modern ember egy szóval az impulsusok iránt nagyobb fogékonysággal bír. Természetes, hogy ezen fejlődésnek megvannak árnyoldalai is, és a legaggasztóbb az a tény, hogy az általános sietség és nyugtalanság mellett majdnem lehetetlen az egyesnek saját benső életét állandóan s változatlanul kifejteni. Korunk nagyon erős tömegérzetekben. Mint szélvihar megy át a felháborodás vagy a csodálkozás érzése millió és millió szíven, saját magát erősítve a végtelen visszhang által. Azonban ezen érzések szélességének és erejének nem mindig felel meg tartósságuk és mélységük. De nemcsak az egyes lelki életére vannak korunknak ezen jelenségei hatással, hanem a nagy közösségekben is ugyanazon ingerlékenység s impulzívitas mutatkozik. Így például, hogy csak egyet említsünk fel: a nemzeti érzület élénkebb s ingerlékenyebb, mint előbb, de másrészt magán hordozza a modern kor bántó jelenségeit is; mert sokszor nem egyéb, mint szalmaláng és szóvirág. Továbbá az egyes osztályok régi elkülönülésének helyére, általában a foglalkozás és érdekkö-

zösség lépett. A népre és műveltekre való felosztás is eltűnik lassankint; mert a képzés folyama nem foly többé két szilárd part között, hanem mindkét oldalán kilép a nagy síkságra, hogy mint sekély víz messze vidékekre terjedjen ki. S a mint a műveltek körébe alulról mind erősebb és erősebb áramlat tolul, úgy igyekeznek a felsőbb rétegek bizonyos formát átkolása által a többiektől elkülönülni, s emlékeztetnek ezáltal a XVII. század czeremóniás életmódjára. Ezen jelenségek között a jelenkor nevelési eszméje után való kérdés egyike a legfontosabbnak. Neki úgy tetszik, mintha azon az útmutatón, melyen előbb ez a szó: humanitás állott, most egy más felírás állna, t. i. helyes világfel-fogás. Világos előadással mutatja az előadó, hogy ez a nevelési eszmény, mely egyébként nem fogható fel, mint egységes, mily feladatokat szab a magasabb intézetek elé, melyeknek növendékei a jelen kor embereinek gyermekei, ennek minden hibáival s előnyeivel. Az első, a mi itt azonnal szemünkbe tűnik az, hogy az iskolának nevelési eszközeit rendesen túlbecsülik. Közönségesen minden lehetségest várnak az alapos és világos tanítástól a nélkül, hogy meggondolnák, hogy az út az értelmén keresztül egész az akarat centrumáig hosszú és kétséges. Például a hazaszeretet becsepegtetését a hazainak folytonos dicséretével vagy az idegen nagyság hideg lenezésével akarják elérni. Ezzel szemben az iskolának hűnek kell maradnia önmagához, s kitartani amellett, a mi őt iskolává teszi. Mert a benső elvtelenség és szellemi chablon ellenében, melyek a modern élet legkárosabb következményeiül jelentkeznek, az iskola célja ma is az, a mi előbb volt: tervszerű befolyással az ifjú lelket a szabatos és összefüggő gondolkodás szigorú fenyítéke alá vonni, s nekik mindig újra a kategorikus imperativust szem elé tartani. Mint positiv célzt Münch a valódi személyi képzést jelöli meg, a mely kevesebbet jelent, mint a gyakran hallott jellemképzés, melyet az ember az iskolától s annak növendékeitől nem is várhat. — Szemben a sokféle tapasztalással, mely alkalmas arra, hogy a nevelőt működésébe vetett bizalmában meg-ingassa, kötelességünk a személyes nevelési művészet célja felé fokozott erővel törekedni, de Münch bevallja, hogy e cél elérése az egyes tanítónál csak úgy lehető, ha rendes munkája nem fokozva, hanem kevesbítve lesz. — A második teljes ülésen *Diels* Berlinből a «*Thesaurus linguae latinæ*» czimű vállalat jelen állásáról tett jelentést. A munka, melyet őt német akadémia vett kézbe, s a mely teljes előállításához 600,000 márkát igényel az időközileg megállapított terv szerint már a legközelebbi években annyira halad előre, hogy 1900-ig az első füzetek is megjelenhetnek; az óriási mű vezetése *Bücheler*, *Wölfflin* és *Leo* kezeiben vannak, kik mellett, mint titkárok *dr. Heil* és *dr. Schokolowsky* (az előbbi Münchenből, az utóbbi Göttingából) állanak.

Antal Géza.

— A tordai alsófoku kereskedelmi iskola. Hazánk Erdélyrésze-
nek egyik legnagyobb multú városa Torda. Egy nagy megye, melynek
 $\frac{2}{3}$ -ada oláh lakosságú, székhelye, mint ilyen s amugy is nagy környékű
város egyike a legélénkebb forgalmu helyeknek. Hajdan meg, Erdély
különállóságú idejében, fejedelmi város volt. Több országgyűlés szín-
helye. Látogatott, kiváló sósfürdői vannak a régi római bányák helyén.
S mégis e város tanügye nem hogy előre, de visszafelé fejlődik. Még
nincs is 20 éve, hogy gymnáziuma volt, most egy 4 osztályú polg. fiú
iskolát tart fenn az állam. Szakiskola felállítására nem is gondolnak.
A nagy számú kereskedők képzéséről alig 10 éve van gondoskodva. De ez
is előbb alig volt alsó fokú keresk. iskolának nevezhető. A tanulók nagy
tandíjából tartották fenn, egy tanerő, ki nem is volta mennyiségteni tár-
gyakon képesítve, tanított vasárnaponkint pár órában egy kis olvasást,
írást, számolást. Nagyon lassú léptekben haladt előre ez iskola ügye,
csak pár évi fennállása után kapott két tanerőt, egyet az általános, mási-
kat a keresk. számtan, levelezés, könyvitel, áruísme, szaki tanszékre. De
úgy is, minden segítség nélkül, oly rosszul javadalmazhatta e két tanárt
is, hogy minden évben változtak, minden tanév elején újból kellett
szervezni az iskolát. Csak két év óta mutat fel örvendetes fejlődést, ez
óta ugyanis az állam évi 180 frt, a város évi 120 frttal segélyezi az isko-
lát. Ilykép már a mult tanév második felében is, a kezdődő tanévben
pedig véglegesen 3 tanerővel szervezkedtek. Igazgatója az iskolának
Volenszky Gyula polg. isk. tanár, ki már 4 év óta működik ez iskolánál.
Volenszky tanítja a keresk. s általános számtant is. A könyvitel levelezés,
áruísme, váltóísme, nemzetgazdaságtant *Péter Antal* polg. isk. tanár
adja elő, ki előbb az alsókubini felsőbb keresk. iskolánál ugyanezen tár-
gyakat tanította. Az általános tárgyak előadója *Kanyaró Mihály* állami
elemi iskolai tanító. — Mióta az iskola segélyt kap, minden évben
60—80 forint értékű tanszert hozatnak, e mellett a tanári könyv-
tárnak alapja pár kiváló szakmunkával meg van vetve. Az iskola
feletti felügyeletet egy 12 tagból álló, kereskedőkből választott fel-
ügyelőbizottság gyakorolja. — A lefolyt tanévben *Mártonffy Márton*
országos felügyelő is meglátogatva az iskolát, örömét, elismerését
fejezte ki a látottak felett. Ha az állam s a város segélyeiket állandósít-
ják, csakhamar ez iskola egyike lesz a legjobban felszerelt alsófoku isko-
láinknak, mely nemcsak közoktatási szükségét tölt be, de nemzetiségi
missiot is teljesít. Egyetlen ker. iskolája a tordai egész nagy megyének.

—y. a.

— Jahrbuch des Vereins für wissenschaftliche Pädagogik.
E *Ziller* alapította, s *Vogt*-tól szerkesztett évkönyv 27-ik évfolyama a
minap jelent meg Drezdában a következő tartalommal. *Kulturgeschichte*.

Otto, Die Beziehungen der Religion zum Nationalgefühl bei den alten Israeliten. *Allgemeine Pädagogik. Vogt*, Der analytische und synthetische Unterricht. *Wolke*, Die unterrichtskunst Galilei's. *Göpfert*, Über den Zweck des Geschichtsunterrichtes. *Lehrplantheorie. Zillig*, Zur Frage des Lehrplans in der Volksschule. *Methodik. Thrändorf*, Die Reformationszeit in der Schulkirchengeschichte. *Menge*, Verbindung von Lektüre und Grammatik. (Ránk nézve kiváló érdekű!) *Göpfert*, Praeparationen zur deutschen Geschichte.

— **A Verein für Schulreform VII. közgyűlését** f. é. április havában tartotta Berlinben dr. *Lange Frigyes* elnöke alatt. Ezen egyesület működését érdekesen jellemzi az elnöki előterjesztés, mely az egységes alsó tagozattal megindított kísérleteknek áttekinthető és eredmény tekintetében is kielégítő képét adja. A közoktatási miniszterium tényekkel bizonyította be, hogy a reformmozgalomnak nem ellensége, sőt, hogy azt tőle telhetőleg előmozdítja. Ehhez kétség már csak azért sem fér, mert legközelebb *állami* középiskolákba is bevezetik a közös alsó tagozatot. Ezen kedvező helyzettel szemben az egyesület nyugodtan foglalhat el várakozó álláspontot, de e mellett éber figyelemmel kíséri a fejleményeket és a kínálkozó alkalmat, hogy oly városokban, hol a hangulat és a viszonyok kedvezőek, buzdító tevékenységgel, szakszerű tanácssal és nyilv. előadásokkal a reform ügyét előbbre vigye. Nagyobb, zajosabb agitáció kifejtését azonban ez idő szerint sem czélszerűnek sem szükségesnek nem tartja. Az egyesületnek továbbra is élnie és működnie kell, hogy veszélyeket elhárítson, akadályokat legyőzzön és a tette mindig készen álljon. — Ezután *Bætluke* (Lübeck) tett jelentést azon lépésekről, melyek a közös alsó tagozat tekintetében Dresden, Magdeburg, Lübeck és Hamburg városokban folyamatban vannak. *Bertram* közli, hogy a hannoveri Leibnitz-Reformschule, melynek alsó tagozata az Untersekundáig (megfelel a mi V—VI. osztályunknak) közös, kezdetől fogva a legkedvezőbb fogadtatásra talált a lakosság körében. *Treutjein* a Karlsruheben folytatott tárgyalásokról emlékezik meg. — Az egyesület költségvetésében 11,101 márka bevétellel 10,566 m. kiadás áll szemben; az egyesületi vagyon 7048 márkára rúg. *hf.*

— **A középiskolák reformja Norvégiában.** Az alábbi közleményt *Schmeding* duisburgi tanárnak, a modern középiskolai reform egyik buzgó bajnokának köszönhetem. Maga *Schmeding* egy német lap részére írta meg azon értesítés alapján, melyet *Malm* a stavangesi gymnasium tanára küldött be neki. — Ennek értelmében a kormány a megkezdett reformok tovább fejlesztésére bizottságot küldött ki, mely mun-

kálatait immár befejezte és javaslatait a következő pontokba foglalta össze. Az egész tanfolyam 3 fokozattal bír: alsó, közép és felső vagyis népiskola, középiskola és «gymnasium». 1. A *népiskola* kötelező minden gyermekekre 11—12 éves koráig; e fokon idegen nyelv tanításának még nincs helye. (Ha tekintetbe vesszük, hogy nálunk és Németországban rendszerint a 10. életévben kezdik meg a középiskolát, úgy ezen javaslat egyértelmű az idegen nyelvtanításnak két évre terjedő elodázásával). 2. A középiskola 4 évfolyammal bír, tehát nálunk a 3—6 osztálynak felel meg s Németországban az Untersekundáig terjed. Az első osztályban itt csak egy idegen nyelvet tanítanak m. p. a németet; a másodiktól kezdve bifurkáció van latin és angol nyelv irányban, amarra heti 6, erre 5 óra lévén megállapítva, Németországban e fokon trifurkáció van t. i. főreáliskola, reálgymnasium és gymn. A bizottság e középső fokra befejező záróvizsgálatot javasol. 3. A 3 évre terjedő felső fok, a «norvég gymnasium» mást jelent mint nálunk, és a német Obersekundának és két primának felel meg. Mellőzve a különböző tantárgyak tananyagának felosztását, itt mint időszerűt csak az ó kori nyelvekre vonatkozó javaslatokat említtem. A kiküldött bizottságnak egy, igaz kisebb része, a latint még a középső fokon is mellőzhetőnek tarja s annak óraszámát a mennyiségtan és természettudományok javára szánta. Ugyanezen kisebbség, mely 2 gymnasiumi igazgatóból áll, a latint a felső fokon is csak 2 illetőleg 3 éven át és heti 4 órában tanítaná. Még rosszabb sors vár a görög nyelvre, melyet Horst a tromtói gymn. igazgatója mindahárom fokozatból kiküszöbölné, míg a többség a felső fokon annak fakultatív tanítását pártolja.

A tárgyalásokat, s javaslatokat röviden a következőkbe foglalhatjuk össze: az idegen nyelvtanítás két évi halasztással csak a III. osztályban (Quarta) kezdődjék; ezen idegen nyelv egy modern nyelv m. p. a német; a latin a többség a IV. osztályban (Untertertia) kezdi tanítani; sőt a kisebbség csak a VII. illetve VIII. osztályban; a görög nem kötelező. — Hogy a norvég Storthing mindezekből mennyit valósít meg, arról annak idejében röviden beszámolunk. kf.

— **Ki az erősebb?** Uhlig és Lange, Heidelberga és Berlin, ez a két góczpont, mely körül a németországbeli reformereknek ma már jóval csendesebb küzdelme folyik. Talán nem lesz az olvasó előtt unalmas, ha illetékes ítéletet közlök e két férfúróról s a tanügy terén kilejtett működésükről, *Rethwisch* frankfurti igazgató, kinek «Jahresberichte über das höhere Schulwesen» cz. évkönyvét mint alapos és kimerítő tanügyi krónikát künn nagyra becsülik, önmaga dolgozta fel könyvének legújabb (8) kötetében a «Schulverfassung» cz. 2. fejezetben az 1893. évi reform irodalmat és mozgalmat s általában önmaga is az egységes

iskola mellé szegődik. Uhligról és Langeról, mint a vezérszerepet vivő két férfúról t. k. így ír: «Mindkét férfiú alapnézetének lényeges pontjait illetőleg nem mint egyén áll egymással szemben, hanem mint szárnyőre oly ellentétes időáramlatoknak, melyek szükségképi fejleményei a kultura haladásának.» Ha ez így van, akkor Lange jár a helyes úton, mert az ő rendszere és meggyőződése a jelenkorban gyökeredzik. — Uhlig ezen állításával szemben: «Kein vollendetes Menschenthum ohne Griechenthum, kein Griechenthum ohne griechische Sprache», Rethwisch helyén valónak találja a következő helyreigazító czáfolatot: «Mily elenyésző csekély volt történelmünkben a nemzeti kultura fejlődésére jelentékenyen befolyó kiváló férfiak között a görögültudók száma, még el is tekintve a görögül nem tudó, de a nemzet lelki életét oly előnyösen irányító nőktől! S vajjon egészen bizonyosra vehető-e az, hogy a görögültudóknál mindig ép a görög ismeretének tulajdonítandó a tetteikre gyakorolt lényeges befolyás? S még egyet: a mi a valódi, szép emberséget illeti, vajjon ezzel gyakrabban találkozunk-e a görögültudóknál mint a többiek-nél? S a klasszika-philologusok lennének kiváltságolt képviselői ezen szép emberiségnek?» — Említést érdemel még R.-nek azon megjegyzése, hogy az elméletben mutakozó elvi ellentétek ellenére, abban a mi gyakorlatilag szükséges, Uhlig és Lange igen közel járnak. Uhlig ugyanis «Die Einheitschule mit lateinlose Unterbau» cz. művének 74. lapjain azt vallja, hogy a felsőbb polgári iskolákon minden meggondolás nélkül engedélyezne latin és görög melléktanfolyamokat, mert ezekben bizonyára csak kisebb számú tehetséges tanuló venne részt, kikkel aránylag rövid idő alatt igen szép eredményt lehetne elérni, s őket esetleg még más tantárgyak alól fölmenteni. «Hát nem a megtestesült egységes iskola ez — kiált fel R. — s lehetne e ennél ékecs szőlőben a görög nyelv facultativ tanítása mellett nyilatkozni?» — Az egységes iskola iránt érzett szükség — végzi R. — sürgősen nyilvánul, s ezen áramlat erősebb jelenségeit ez idő szerint egyedül a gymnásiumok öröklött tradíciója és kedveltsége szorítja vissza.

kf.

— **Milleniumi ajándék.** Ingyen és bémentve küldjük meg folyó évi december végén megjelenő ily című, tizenötezer helynevet felölelő munkánkat: Magyarország községeinek beosztása anyakönyvi hivatalokhoz, mindazoknak, kik negyedszázados irodalmi működésünk alkalmából kiadott következő munkát birják: «Magyarország Helységnevtárának legújabb javított és bővített kiadása». Első kötet. Egyetemes rész. Magyarország összes társadalmi alakulásának legújabb képe, illetve hazánk földrajzi, kiterjedési, népességi, nemzetiségi, politikai, törvényhozói, igazságszolgáltatási, pénz-, vám- és adóügyi, közlekedési, hadügyi, felekezeti,

tanügyi, közigazgatási és egyesületi viszonyainak kimutatása. Betürendes rész. Magyarország összes lakóhelyei (községek, puszták, telepek stb.) hivatalos és nem hivatalos elnevezéseinek betürendes jegyzéke, a helynév jellegének, az utolsó posta-, vasut-, táviró- és hajóállomások kitüntetésével. Második kötet. Magyarország Helységnévtára, tekintettel a közigazgatási, népességi és felekezeti viszonyokra, megyék és járásokon, minden egyes politikai községnél, jelezve a hivatalos elnevezés mellett annak német, tót, oláh, ruthén, szerb, latin stb. neveit, a hozzátartozó pusztákat, telepeket, népesség lélekszámát felekezetek szerint kitüntetve az illetékes egyházi hivatal, illetve hatóságot — ára a 160 ivre terjedő két kötetnek díszkötésben 12 frt.

A kik nevezett munkának első kiadását birják (1883. II. kötet 103 ív), azok a milleniumi kiadást (70 ív II. díszkötés), mely a legújabb adatok közt az anyakönyvi beosztást is tartalmazza, 1 frt 20 krért bérmentve kapják meg. (Bolti ár 6 frt.)

Mind a három munka együtt egész vászonkötésekben 3 frtért küldetik meg (bolti ár 14 frt).

Hogy a nyomtatandó példányokra nézve tájékozva legyünk, kérjük a megrendeléseket minél előbb megtenni.

Összes könyvkiadványainkat füzve és az «Urvacsora» olajnyomatot fél áron adjuk; — ötven frtért 160 frt árut adunk szabadon választva gazdag raktárunkból; — árjegyzék ingyen és bérmentve.

A beérkező pénzt templomépítésre fordítjuk.

Budapest, II. ker., Donáti-utca 3. sz. 1893. október 15.

Tisztelettel *Dvorzsák János*, szerkesztő, kiadó.

— **Felhívás.** A Magyarországi Tornatanítók Egyletének választmányi határozatához képest felhívjuk mindazon tornatanárokat, kik állami pénztárakból kapják fizetésüket, illetve jutalomdíjukat, de nincsenek rendszeresített (nyugdíjjal járó) állásban, hogy helyzetök feltárása által adják meg az egyletünk részéről szándékolt azon eljárás alapját, melyet az a tornatanárok anyagi helyzetének javítása érdekében fogantatni akar. Nevezetesen tüntessék fel:

1. Milyen intézetnél működnek?
2. Mennyi óra után mennyi fizetést kapnak?
3. E fizetést 10 vagy 12 részletben kapják-e?
4. Lakbér jár-e?
5. A két év előtt több tornatanárnak juttatott pótlékot megkapták-e s meg is tartották-e?
6. Más intézetnél is működnek-e, s milyennél?
7. E más intézetnél talán rendszeresített állásban vannak, mely nyugdíjjal jár?

8. A mellékfoglalkozást is beszámítva, összesen hány heti órát kell tanítaniok, hogy az élet-fentartásához szükséges anyagiakat megkeressék?

9. Egyéb megjegyzésekben a szükséges tudnivalókat.

Ez adatokat, melyek bizalmas természetűeknek tekintetnek, levélben kérjük minél előbb a «Tornaügy» szerkesztőjéhez (Budapest, III. ker., Lajos-utca 130. sz.) küldeni. Tisztelettel

a M. T. T. Egyletének elnöksége.

— Felhívás. A II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus megtartásának idejétől már csak néhány hónap választ el. A rendező bizottság a magyarországi tanárok, tanítók s nevelők e nagy fontosságú mozgalma érdekében szükségesnek tartja, hogy a kongresszuson résztvenni kívánó tagok számáról már most tájékozódjék. Felhívja az ország tanárait, tanítóit, kisedővőit, hogy a kongresszusra mielőbb jelentkezzenek. Különösen kéri a bizottság az egyesületeket, tanítói és tanári testületeket, hogy tagjaikat jelentkezésre birni és közöttük tagsági gyűléseket rendezni sziveskedjenek.

A tagsági díjak és jelentkezések Mauritz Rezső főreáliskolai igazgató urhoz, a rendező bizottság pénztárosához (Budapest, VI. ker. Lovag-utca 18.) küldendők. A jelentkezés csak 2 forint tagsági díj lefizése esetén érvényes.

Budapest, 1895. október 9.

Az elnökség.

— Pályázat a nőnevelés történetének megírására. Az «Országos Nőképző Egyesület» intézete növendékeinek *Önképzőköre*, hazánknak első és sok éven át egyetlen leány-önképző-testülete, nagy alkotójának, a ki nemcsak uttörője volt Magyarországon a magasabb nőnevelés ügyének, hanem iskolája megalapításával első volt ez eszme gyakorlati megvalósításában is — Veres Pálné — Beniczky Hermin sírjára a hála koszorúját ma azon alakban kívánja letenni, hogy Pályázatot hirdet a következő tárgyú tanulmányra:

A nőnevelés és oktatás története Magyarországon a millenium évéig, különös tekintettel Veres Pálné — Beniczky Hermin működésére.

A jutalom csak önálló és tudományos értékű munkának adatik ki, mely feldolgozás és forma tekintetében a jelenkori történetírás színvonalán áll.

Terjedelme 10—15 nyomtatott ív.

Jutalma 1000 korona.

Határnap 1896. évi szept. hó 28.

A pályaművek megbírálására az Önképzőkör egy 3 tagból álló bíráló testületet kér fel a M. T. Akadémia és Tört. Társulat tagjai közül,

mely közös tanácskozásban, szótöbbséggel határozza el, melyik mű nyerje el a jutalmat.

A jutalmazott mű a szerző tulajdona marad, köteles azonban azt, hat hónap alatt kinyomatni, és öt nyomtatott példányt, a pályadíjat ki-tűző Önképzőkörnek díjtalanul átadni.

A jutalmat csak ezen feltételek teljesítése után fizetik ki.

Pályázati feltételek :

1. A pályaművek, 1896. évi szeptember hó 28-ig, az «Országos Nőképző Egyesület» tan- és nevelő-intézete növendékei *Önképzőkörének elnökéhez* címezve, az intézet épületébe (Budapest, IV. Zöldfa-u. 38. sz.) küldendők.

2: A pályamű magyar nyelven, *idegen kézzel*, tisztán írva, lap-számozva és kötve legyen.

3. A szerző nevét, polgári állását és lakóhelyét tartalmazó pecsé-tes levélen ugyanazon jelige álljon, mely a pályamű homlokán áll.

Kikötések, feltételek tekintetbe nem vétetnek.

4. Álnév alatt pályázónak a jutalom ki nem adatik.

5. A jutalmat nem nyert pályáiratok, az Önképzőkör elnökétől 1897. évi ápr. hó 1-ig visszavehetők.

Budapest, 1895. évi november hó 1-én.

Rosenberg Augusta, ezen Önképzőkör elnöke.

Sürgető kérelem. A tagdíjaknak mielőbbi beküldését kérjük. Kik e hó végéig azt be nem küldik, ne vegyék rossz néven, hogy nevükre postai megbízást küldünk.

Budapest, 1895. november 5-én.

Dr. Gyulay Béla,
pénztárnok.